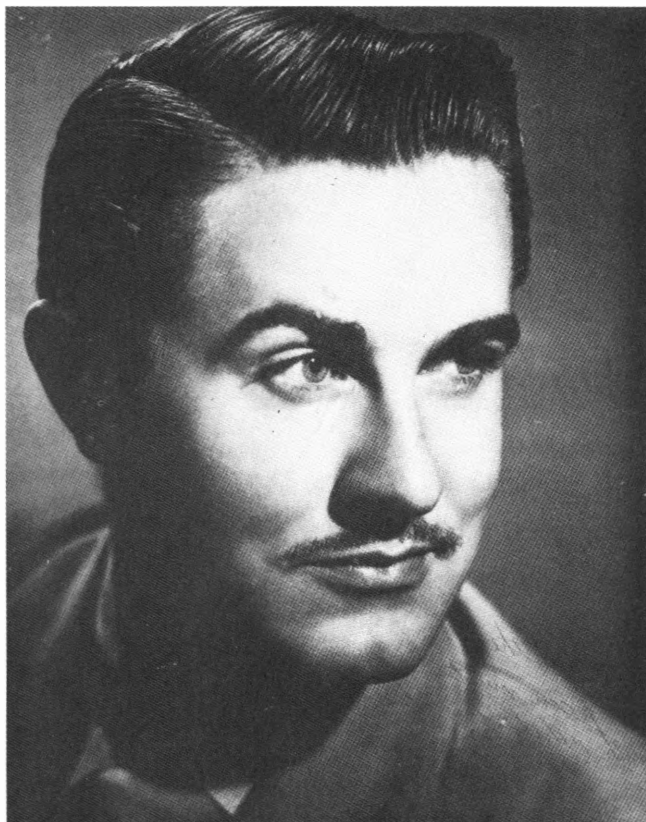




Ed Wood: Verdens

Værste

Kan en film være så dårlig, at den faktisk bliver god? - Ja, det kan den sagtens. Hvor mange nederlag skal man have, før man giver op? - Ed Wood gav aldrig op, hans liv var en lind strøm af fiaskoer. Kosmorama har set Tim Burtons film om instruktøren i New York - her kommer historien om manden, der posthumt fik papir på sin inkompetence...

af Johannes Schönherr

Instruktør

Som bekendt er Hollywoods historie en blandet landhandel, der ikke blot handler om store selskabers glamourøse produktioner, Academy Awards og sladder om stjernernes skandaler. Den handler også om de fattigrøvs-skæbner, der i storindustriens skyggeland fandt deres helt egne nicher, i hvilke de uafhængigt af mogulerne stædigt producerede og distribuerede film til alternative markeder.

I 50'erne og 60'erne havde disse småproducenter deres absolutte guldalder - de store drenge var stadig på familieunderholdning med høj moral, så det stadig ekspanderende ungdomsmarked, der allerede da var befolket af en generation, som

havde mere end forspist sig på TV-underholdningen, udgjorde en betydelig indtægtskilde, når blot produkterne lovede lidt til gården, gaden og ikke mindst nerverne. Folk som Roger Corman, David Friedman og selskabet American International Pictures tjente styrtende på at afsætte billige produktioner med sensationsprægede plakater til drive-in biografer og andre billige visningssteder for unge.

Det var netop indenfor disse rammer instruktør/producer/manuskriptforfatter Edward D. Wood forsøgte at gøre sig gældende, det lykkedes bare aldrig! Hans plakater lovede 'Shocking' - 'Revealing' - 'Horri-fying', og det var filmene også, når det gjaldt kvaliteten: dekorationerne stod og blafrede, lyset skiftede fra dag til nat midt i en sekvens, monstrene var ubevægelige klodser i snoretræk og hver anden indstilling be-

stod af gammelt, ridset arkivmateriale uden relevans i sammenhængen. Selv grådige teenagere kunne ikke acceptere sådan noget bras, og lidet hjalp det, at Bela 'Dracula' Lugosi optrådte på slap line midt i forvirringen.

Smag og behag skifter jo imidlertid, og Tim Burtons film *Ed Wood* var en af hovedbegivenhederne ved New York Film Festival i oktober i år. Pludselig er Ed Wood og hans historie altså blevet mere end in – et stort navn bøjet i neon og med Tim Burton og Johnny Depp som garant.

Woods liv

Men hvordan kunne det nu gå til? – Ja, historien om Ed Woods vej til forsinket berømmelse som kultfilm-mester er ligeså så besynderlig som hans aldrig svigtende anstrengelser for at komme til at lave film.

Oprindeligt var han fra Poughkeepsie, New York. Under 2. verdenskrig gjorde han som marinesoldat tjeneste i Stillehavsområdet, hvor han kom på tværs af en japansk geværkolbe og fik slået alle fortænderne ud; og så var han i øvrigt korpsets hurtigste på en skrivemaskine. Med krigen vel overstået ankom han i Hollywood i 1947, og han kastede sig straks over filmbranchen. Således instruerede han i samarbejde med Orson Welles' kameramand, Ray Flint, sin første film *The Streets of Laredo* – en kort western – i 1948. Senere samme år iscenesatte han efter eget manuskript teaterstykket 'The Casual Company'. Begge forehavender var totalt mislykkede: filmen blev p.g.a. pengemangel aldrig helt færdig, og stykket fik de værste mulige anmeldelser.

Dette afholdt nu ikke Wood fra at satse på en karriere indenfor filmens verden. Selvom han dårligt kunne overleve ved det, fortsatte han med at skrive et enkelt filmmanuskript i ny og næ, indtil han i 1953 fornemmede, at *nu var hans tid* ved at nærme sig: Historien om George/Christine Jorgensens kønsskifteoperation fyldte alle amerikanske aviser, og exploitation produceren George Weiss – kendt fra værker som f.eks. *Test Tube Babies* (53) – var på udkig efter en instruktør, der kunne filmatisere nyhedshistorien. Wood anså sig selv for at være lidt af en ekspert i forhold til det dér med kønsskifte, han var nemlig transvestit og vidste ikke noget bedre end at spankulere rundt i hjemmet iført sin kærestes



Side 12: Til venstre den ægte Ed Wood – til højre Johnny Depps version. Herover: Wood i en af sine elskede angorabluser.

angorabluser. En af de mange historier, han fortalte igen og igen, var beretningen om, hvorledes han deltog i invasionen af Tarawa iklædt lysserøde trusser og BH inde under uniformen.

Wood kunne desuden diske op med endnu et godt argument for, at han skulle have tjansen: han havde netop mødt den noget udbændte Bela Lugosi – 30'ernes horror star par excellence – der i al sin sølle, morfinafhængige elendighed havde brug for hver en øre, han kunne skrabbe til sig.

Weiss gik med på projektet. Men den film, som Wood lavede, *Glen or Glenda?*, blev mildest talt anderledes end det oprindelige koncept. Den fortæller to forskellige historier – dels Christine Jorgensens og dels en temmelig selvbiografisk betonet appel til verden om at stille sig forstående overfor transvestitter. Han spillede selv figuren Daniel Davis, der er vild med at gå i dametøj, og som i forbindelse med sit frieri må tilstå denne uskyldige lyst for sin kommende hustru. Den forlovede stiller sig fuldt forstående og accepterer uden videre Daniels lille afvigelse fra normen. Hun blev i øvrigt spillet af Woods faktiske kæreste, Dolores Fuller, der under ingen omstændigheder kunne affinde sig med hans transvestitisme, og sidenhen droppe hun ham af præcis samme grund.

Filmens to historier bindes sam-

men af Bela Lugosi, der i filmens indledning sidder iført vampyrkostume i et laboratorium fuldt af dødningehoveder og andet guf. Han fabulerer tåget om sexualitetens forunderlige verden, alt imens gammelt og i øvrigt fuldkommen irrelevant arkivmateriale klippes ind i korte glimt. Bortset fra Lugosis 1000 dollars til stoffer fik ingen af filmens involverede noget ud af den. Amerika var ikke helt rede til den slags emner – og da slet ikke i en Ed Wood præsentation.

The outcasts

Wood blev ufortrødent ved med at lave film – i 54 kom således en plastic kirurgisk horrorberetning med titlen *Jail Bait*, og det følgende år satte han Bela Lugosi til at kreere atomare superskabninger i *Bride of the Monster*. Det er vel næppe nødvendigt at nævne, at ingen af disse tjente penge endsige blev anmeldersucces'er. Til gengæld fik Wood samlet en fast stab af ægte udskud omkring sig: Som sagt tog han sig af Lugosi, hvem ingen i Hollywood længere havde noget tilovers for, og sørgede bl.a. for at han fik en smule løn. Dernæst var det lykkedes ham at overtale en svensk forhenværende bryder ved navn Tor Johnson til at medvirke i filmene; og endnu en gevinst var erhvervelsen skuespillerinden, Maila Nurmi, der var blevet fyret fra det ellers så berømte TV-show 'Vampira'; dertil kom den ligeledes fra TV kendte spåmand, Criswell, samt den håbefulde kønsskifte-kandidat, Bunny Beckinridge – alle havde de det til fælles, at de var forhenværende semiberømtheder med et stort 'down-and-out' skrevet på ryggen. Og Wood selv var efterhånden svært alkoholiseret. Desværre døde Lugosi i 55, men den absolut sidste optagelse med ham havde Wood lavet få dage inden, og året efter skulle han finde anvendelse for den lille stump film, der viser Lugosi forlade et hus med en have foran. Det var meget passende i forbindelse med det særeste plattenslager-nummer, den utrættelige instruktør nogensinde fik held til at gennemføre: Pastor J. Edward Reynolds fra den lokale afdeling af det baptistiske trossamfund havde et ønske om at iværksætte en produktion af religiøse film, og Wood fik overbevist ham om, at den helt rigtige fremgangsmåde ville være først at producere en film i en populær genre. Science fiction var sagen, forklarede



Herover: Loretta King, Bela Lugosi og Tor Johnson i 'Bride of the Monster'.



Til venstre: Criswell leverer en monolog i 'Night of the Ghouls'. Herover: Den ægte Vampira i den ægte 'Plan 9 From Outer Space'.

Wood den ærværdige pastor – og med sådan en film kunne man så tjene penge til produktionen af en masse religiøse værker. Wood påtog sig naturligvis storsindet at instruere en sådan science fiction film – og sandelig om ikke pastoren hoppede på limpinden, han havde dog een betingelse: Wood og hans bande skulle lade sig døbe, inden de gik igang med optagelserne. No problem! – de ofrede sig alle for kunsten.

Filmen, som Reynolds således kom til at financiere, skulle siden blive den, der forårsagede Woods forsinkede gennembrud. Den hedder *Graverobbers From Outer Space* (eller også kaldet) *Plan 9 From Outer Space* og handler om en UFO, der lander i Hollywood med det formål at aktivere 'Plan 9', der er et led i en invasion fra rummet. Selve planen går ud på at bringe kirkegårdenes døde op fra gravene og gøre dem til en slags zombier, der lydigt modtager ordrer fra rumvæsnerne og dermed udgør en grum invasionshær. Filmen starter med, at man ser Lugosi forlade sit hjem for angiveligt at besøge sin afdøde hustru på kirkegården – og så rakte de sidste optagelser af ham ganske vist ikke til mere, men Wood overtalte sin kones kiropaktiker til at være stand-in i resten af filmen.

Der var temmelig mange scener med Tom Mason – som konens kiropaktiker tilfældigvis hed – og staklen var nødt til at spille dem alle med hovedet dækket til, for han lignede overhovedet ikke Lugosi. UFO'erne bestod af vragester fra gamle Cadillac'er, og de var åbenlyst hængt op i nogle snore foran et fotografi af Hollywood. Det indvendige af UFO'erne og kirkegården var ligeledes ultra primitive studiedekorationer.

Plan 9 From Outer Space blev ikke nogen umiddelbar kassesucces, og ingen har nogensinde hørt, at der skulle være lavet en eneste religiøs film med udgangspunkt i Beverly Hills afdelingen af baptistkirken.

Wood kastede sig over nye projekter, og næste film var *Night of the Ghouls* (58) og *Sinister Urge* (61) – sidstnævnte er en af hans mindst kendte men absolut 'bedste' film, hvis man da ellers kan tale om en sådan. Den handler om nogle gangstere, der tvinger unge piger til at medvirke i smudsfilm, og samtidig er en masse-morder på banen netop for at gøre det af med den type piger. Ironisk nok blev de sidste år af Woods egen 'karriere' præget af helt samme type smudsfilm, i 65 producerede han *Orgy of the Dead* og siden fulgte produktioner af stadig tiltagende pervers karakter – *Take It Out*

In Trade (70), *Necromania* (71). Han døde fattig og alkoholiseret af et hjertetilfælde i 1978, da var han 54 år gammel.

Golden Turkey

Der gik ikke så forfærdeligt længe efter Woods død, før han blev 'opdaget' af det amerikanske publikum. Det skete i 80 i forbindelse med udgivelsen af Harry og Michael Medveds bog 'The Golden Turkey Awards'. Bogen er en registrant over de værste film, der nogensinde er lavet, og heri har Wood æren af at blive udnævnt til 'Worst Director of All Time', og som prikken over i'et bliver *Plan 9 From Outer Space* udnævnt til 'Worst Film of All Time'. Bogen blev fulgt op af 'World's Worst Film Festival' i New York, og her blev de centrale værker for første gang vist efter denne noget specielle formålsparagraf. Festivalen inspirerede den kendte filmkritiker, Jim Hoberman, til en artikel, hvori han seriøst tiljubler de dårlige film: "Den objektivt dårlige film forsøger at reproducere udtrykkets institutionelle form, men dens manglende evne hertil deformerer selv den simpleste formel og kliché i en sådan grad, at man dårligt genkender dem; og de må således aktivt dechifrerer (...) En god dårlig film er som de vises sten, den omdanner det naive bundfalds inkompetente pladder til modernistisk guld. Disse film er ustabile objekter. De hopper frem og tilbage mellem diegetisk intention og profil-misk hændelse (eller deres egen vakkelvorne konstruktion) – på samme måde som Cezanne kan udtrykke sig med noget, der både repræsenterer et landskab og samtidig blot er en samling malingklatter på et lærred." (Vulgar Modernism: Writing on Movies and Other Media. Temple University Press, 1991). Hobermans påskønnelse var nu ikke af helt den samme art, som den det almindelige, dødelige publikum lagde for dagen i forhold til Woods film. I begyndelsen af 80'erne blev det ganske simpelt moderne at gå til midnatsvisninger af *Plan 9 From Outer Space* med det ene formål: at grine sig selv halvt ihjel.

Nightmare of Ecstasy

I løbet af 80'erne blev der nu også gjort mere behjertede forsøg på at trænge ind i det mysterium, som Wood også udgjorde: hans aldrig svigtende entusiasme, hans besynderlige medarbejdere og hans tragi-

ske skæbne. Det mest ihærdige blev gjort af new yorkeren Rudolph Grey, der efter 10 års research udgav bogen 'Nightmare of Ecstasy: The Life And Art of Edward D. Wood, Jr.' i 92. Og hans bog ændrede fuldstændig den almindelige holdning til instruktøren. Her får man indsigtfulde beskrivelser af Woods venskab med Bela Lugosi, hans transvestitisme, alkoholisme og hans sidste uværdige og forsumpede leveår. Desuden har bogen interview med folkene omkring Wood samt bibliografi og filmografi over alle hans arbejder – både dem han udsendte under eget navn, og dem han udsendte under pseudonym. John Waters skrev begejstret om den, og det samme gjorde New York Daily News, der kaldte den "The Literary event of the year!". Der gik heller ikke længe, før det rygtedes, at der i Hollywood var tanker om at filmatisere 'The Ed Wood Story'; og Grey bekræftede i 93 rygten i et interview af George Kuchar. Han kunne endvidere fortælle, at Tim Burton skulle instruere filmatiseringen – af interviewet fremgik det, at Grey dårligt selv kunne forstå den udvikling historien havde taget.

Men udviklingen var faktisk ikke så mærkelig, som Grey først måtte synes. Wood praktiserede nemlig – som en anden avantgardistisk lovløs – det som nutidens generation X sætter højest på 'in-listen': han var 'cross-dresser' – han elskede tegneserier, gamle horrorfilm, pulpfiction – han og hans slæng var totalt bizarre og havde et ditto syn på lov og orden – sidst men ikke mindst kunne intet standse ham i at forfølge sin drøm til den bitre ende. Omend sidstnævnte er knap så typisk for MTV-rødderne af i dag, er det netop denne kvalitet, Burton har fremhævet i sin tolkning af Wood-historien.

Burtons Wood

Burton begynder historien på det tidspunkt, hvor Ed Wood (spillet af Johnny Depp) er igang med at instruere 'The Casual Company', og følger ham, da han læser de tilintetgørende anmeldelser af stykket. Den dårlige kritik har ingen effekt på Wood, han bider sig fast i een bestemt sætning: '...selvom marinesoldaternes kostumer ser ganske realistiske ud...' – og gennem hele resten af filmen hører vi ham tage tråden fra denne episode op, idet han igen og igen fortæller, at en berømt anmelder engang roste hans realisme.



Herover – til venstre: Burtons Vampira (spillet af Lisa Marie). Øverst til højre: Depp i instruktørrol- len, han er omgi- vet af (fra venstre) George Steele, Ju- liet Landau og Martin Landau. Nederst: Johnny Depp som Ed Wood og Sarah Jessica Parker som Dolores Fuller.



På det sted i filmen, hvor Wood møder Lugosi (spillet af Martin Landau), sker der et markant stemnings-skift fra uheldsvanger optimisme til sørgmodig tragedie. Venskabet mellem de to bliver det centrale punkt: Lugosi er uretfærdigt gjort til offer for Hollywoods ligegyldighed overfor sin egen fortid, og Wood er den gode ven, der kæmper til sidste blodsdråbe for at afhjælpe elendigheden.

Burton har benyttet de bedste historier fra Greys bog, vi følger ham fra det første teaterstykke, gennem produktionen af *Glen or Glenda?* og *Bride of The Monster*, frem til Lugosis død, for til sidst at slutte af med den glørværdige premiere på *Plan 9 From Outer Space* i det berømte Pantages Theater i Hollywood. Den slutning er selvfølgelig ren fiktion, men Woods sidste ord i filmen falder ikke langt ved siden af virkeligheden: "This is the work we will be remembered for." Replikken er ganske vist en noget forkortet version, men filmen viser i det hele taget en forkortet version af alt 'det grimme' – alkoholisme, sexploitation og fornede-

relse. Rudolph Grey nægtede at kommentere filmen, da han havde set den. Burtons intention er imidlertid at fortælle en sørgelig men inspirerende historie, og det er lykkedes. Han kommer tættere på en sandsynlig virkelighed, end man kunne forvente af en Hollywood instruktør. Filmens relativt lille budget på 19 mill. dollars er usædvanligt for en Burton, der 'plejer' at fyre 70 mill. af på sådan noget som *Batman*. Han kan sit håndværk, de sort/hvide billeder og tarvelige dekorationer tilføjer en prisværdig portion autenticitet. Men i modsætning til Ed Wood kan han lave film – det kan et 'lille' budget ikke ændre.

Oversættelse: Maren Pust

Ed Wood (...), USA 1994. I: Tim Burton. P: Denise Di Novi. M: Scott Alexander & Larry Karaszewski efter forlæg af Rudolph Grey. F: Stefan Czapsky. Kl: Chris Lebenzon. P-design: Tom Duffield. Mu.: Howard Shore. Medv: Johnny Depp, Martin Landau, Sarah Jessica Parker, Patricia Arquette, Jeffrey Jones, Bill Murray m. fl. Filmen får dansk premiere i løbet af foråret 1995. Distr.: Buena Vista. Længde: 126 min.